

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA JELCOVAS prieš LIETUVĄ
(Pareiškimo Nr. 16913/04)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2011 m. liepos 19 d.

Šis sprendimas tapo galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Jelcovas prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininkės Françoise Tulkens,

teisėjų Danutės Jočienės

David Thór Björgvinsson,

Giorgio Malinverni,

András Sajó,

Işıl Karakaş,

Paulo Pinto de Albuquerque,

ir skyriaus kanclerio pavaduotojos Françoise Elens-Passos,

po svarstymo uždarame posėdyje 2011 m. birželio 28 d.

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos pilietis Voldemaras Jelcovas (toliau tekste – pareiškėjas), kuris 2004 m. balandžio 19 d. Teismui pateikė pareiškimą (Nr. 16913/04) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau tekste – Konvencija) 34 straipsnį.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau tekste – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

3. 2006 m. lapkričio 16 d. Teismas nusprendė perduoti pareiškimą Vyriausybei. Taip pat buvo nutarta iš karto spręsti dėl pareiškimo priimtimumo ir esmės (Konvencijos 29 straipsnio 3 dalis).

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

4. Pareiškėjas gimė 1965 m., pagal profesiją yra statybininkas. 2007 m. balandžio 3 d. lygtinai paleistas iš pataisos įstaigos. Pareiškėjas gyvena Telšiuose.

A. Baudžiamoji byla dėl plėšimo

5. 2001 m. balandžio 26 d. pareiškėjas buvo sulaikytas įtariant jį plėšimu. Jis tvirtina, kad sulaikymo metu policijos buvo mušamas ir kad nepaisant jo prašymų iškviesti gydytoją, jam nebuvo suteikta jokia medicininė pagalba. Pareiškėjas tvirtina, kad po to, nepaisant prastos jo sveikatos būklės, policija jį apklausė. Apklausoje metu advokatas nedalyvavo. Pareiškėjas kaltu neprisipažino.

6. 2001 m. balandžio 27 d. – gegužės 8 d. pareiškėjas buvo laikomas Telšių rajono policijos komisariato areštiniėje. Išleistas pagal rašytinį pasižadėjimą neišvykti iš gyvenamosios vietos, pareiškėjas pabėgo į Rusijos Federaciją. Pareiškėją sugavus, jis buvo grąžintas į Lietuvą ir nuo 2002 m. kovo 1 d. iki 2002 m. balandžio 26 d. vėl buvo ten kalinamas. Vėliau pareiškėjui taikytas namų areštas.

2002 m. kovo 1 d. savo nutartyje Telšių rajono apylinkės teismas pažymėjo, kad atsižvelgiant į tai, jog pareiškėjas anksčiau nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų pabėgo, jam kardomasis kalinimas paskirtas pagrįstai. Šią išvadą teismas patvirtino 2002 m. balandžio 18 d.

7. 2002 m. liepos 29 d. pareiškėjas vėl buvo sulaikytas įtariant jį nužudymu (žr. 20–28 punktus). Jam paskirtas kardomasis kalinimas buvo patvirtintas teismų nutartimis, iš kurių paskutiniąją 2003 m. balandžio 18 d. priėmė apeliacinis teismas.

8. 2003 m. sausio 14 d. Telšių rajono apylinkės teismas pripažino pareiškėją kaltu dėl plėšimo ir nuteisė jį trejų metų ir šešių mėnesių laisvės atėmimo bausme su turto už 1000 Lietuvos litų (LTL) konfiskavimu.

9. 2003 m. kovo 6 d. Šiaulių apygardos teismas sprendimą panaikino *inter alia* kaip nepagrįstą, nes prieš pareiškėją pateikti įrodymai buvo priešaringi, tačiau to nepaisydamas, pirmosios instancijos teismas tais įrodymais rėmėsi. Apeliacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį, kad atsižvelgiant į tai, jog teismo procese pareiškėjui nebuvo užtikrintas gynėjo dalyvavimas, pirmosios instancijos teismas pažeidė pareiškėjo teisę į gynybą. Būtent – pareiškėjo gynėjas nedalyvavo paskutiniajame baudžiamąją bylą nagrinėjusio teismo posėdyje, kada pareiškėjui buvo suteiktas paskutinis žodis. Byla grąžinta nagrinėti iš naujo. Teismo posėdyje pareiškėjas dalyvavo, jam atstovavo advokatė S. K.

10. 2003 m. birželio 11 d. Telšių rajono apylinkės teismas vėl pripažino pareiškėją kaltu dėl plėšimo ir nuteisė jį trejų metų laisvės atėmimo bausme be turto konfiskavimo. Apkaltinamasis nuosprendis pagrįstas daiktiniais įrodymais ir nukentėjusiojo bei penkių liudytojų, iš kurių trys buvo apklausti viešame teismo posėdyje, pareiškimais. Teismas pastebėjo, kad buvo kviečiami ir kiti du liudytojai V. P. ir A. M., tačiau jų gyvenamoji vieta nebuvo žinoma. Perskaityti jų duoti parodymai, kurie buvo užrašyti ikiteisminio tyrimo metu. Pareiškėjas posėdyje dalyvavo, taip pat jam teisinę pagalbą teikė gynėjas M. M.

11. 2003 m. rugpjūčio 21 d. Šiaulių apygardos teismas minėtą nuosprendį paliko nepakeistą. Pareiškėjas dalyvavo teismo posėdyje, taip pat jam atstovavo gynėja S. K. Iš teismo posėdžio protokolo matyti, kad pareiškėjas neprieštaravo, jog jam atstovautų S. K. Tiek pareiškėjas, tiek ir jo gynėja teigė, kad atliekant ikiteisminį tyrimą pareiškėjas buvo apklausiamas nedalyvaujant advokatui. Jie taip pat tvirtino, kad nukentėjusysis sako netiesą.

12. 2003 m. rugsėjo 12 d. Telšių rajono apylinkės teismo pirmininkas informavo pareiškėją, kad šis gali kasaciniu skundu apskusti minėtą 2003 m. lapkričio 21 d. nuosprendį. Pirmininkas taip pat nurodė, kad atsižvelgiant į tai, jog advokatė S. K. pareiškėją gynė Šiaulių apygardos teisme, būtų protinga manyti, kad ji padės pareiškėjui parengti kasacinį skundą, ir kad teisėjas persiųs atitinkamą prašymą S. K.

13. 2003 m. rugsėjo 19 d. S. K. parašė raštą Telšių rajono apylinkės teismui, kad Šiaulių apygardos teisme ji pareiškėją gynė tik pagal vienkartinį susitarimą, nes anksčiau pareiškėją gynęs advokatas į teismo posėdį Šiauliuose negalėjo atvykti. Atsižvelgiant į tai, kad byla yra Telšiuose, S. K. neturi galimybės įvykdyti naują prašymą ir parengti kasacinį skundą dėl teisės klausimų. Reikalingas kitas advokatas.

14. 2003 m. rugsėjo 23 d. raštu Telšių rajono apylinkės teismo pirmininkas paprašė Šiaulių rajono advokatūrą paskirti advokatą, kuris padėtų pareiškėjui parengti kasacinį skundą. Teisėjas atkreipė dėmesį, kad S. K. nesutiko ginti pareiškėją Aukščiausiajame teisme ir kad apylinkės teisme pareiškėjui atstovavo M.M.

15. 2003 m. lapkričio 20 d. pareiškėjas pats pateikė kasacinį skundą, kuriame skundėsi, kad procesas jo byloje buvo neteisingas. Konkrečiai jis tvirtino, kad pirmosios apklausos metu jo pateikti atsakymai negalėjo būti panaudoti kaip įrodymai, nes buvo užfiksuoti nedalyvaujant advokatui. Jis taip pat skundėsi, kad teismai neapklausė dviejų pagrindinių liudytojų ir kad teismų sprendimai buvo nepagrįsti. Galiausiai pareiškėjas tvirtino, kad teismai neišnagrinėjo arba nepatenkino jo prašymų leisti jam susipažinti su bylos medžiaga ir gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą. Jis rašė, kad atsisakė advokato dalyvavimo nagrinėjant jo kasacinį skundą Aukščiausiajame teisme, nes tam skundui parengti pareiškėjas negavo valstybės garantuojamos teisinės pagalbos. Pareiškėjo teigimu, jei advokatas dalyvautų nagrinėjant bylą Aukščiausiajame teisme, tai būtų tik tariama pagalba, kuri realiai nebūtų suteikta. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjo konvojavimas į teismo posėdį kliudytų jo gydymui nuo tuberkuliozės ir dėl to pablogintų jo sveikatos būklę, pareiškėjas prašė Aukščiausiajį teismą nagrinėti bylą jam nedalyvaujant.

16. 2003 m. gruodžio 1 d. pareiškėjas pranešė Telšių rajono apylinkės teismui, kad jam nebuvo suteikta valstybės garantuojama teisinė pagalba parengti kasacinį skundą. Pareiškėjas priminė teismo raštą, kuriame nurodyta, kad advokatas, kuris jam atstovavo nagrinėjant bylą [M.M.], gins jį Aukščiausiajame teisme. Pareiškėjo teigimu, šią prielaidą patvirtino advokatė S. K.

17. Teismo raštu, kurį pareiškėjas gavo 2004 m. vasario 12 d., jam buvo pranešta, kad jo kasacinis skundas bus nagrinėjamas kovo 9 d. Kartu šiuo raštu pareiškėjui buvo pranešta, kad vadovaujantis Baudžiamojo proceso kodekso 375 straipsniu jis turi teisę į gynėjo dalyvavimą Aukščiausiajame Teisme. Pareiškėjas Aukščiausiajam Teismui pranešė, kad „jis nepageidauja, kad jam būtų paskirtas gynėjas“. Dokumentas yra pasirašytas pareiškėjo.

18. 2004 m. kovo 9 d. Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjo pareiškėjo kasacinį skundą. Prokuroras nagrinėjant kasacinį skundą dalyvavo ir prašė pareiškėjo skundą atmesti. Teismas prašymą patenkino. Pareiškėjas teismo posėdyje nedalyvavo, nedalyvavo ir jo gynėjas.

19. Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad žemesnių instancijų teismai atidžiai išnagrinėjo visus svarbius įrodymus ir tinkamai bei pakankamai pagrindė savo sprendimus. Jis pastebėjo, kad atliekant ikiteisminį tyrimą per pirmąją apklausą pareiškėjas pats atsisakė advokato pagalbos. Nors ir buvo pripažinta, kad du liudytojai – J. P. ir A. M. – teisme nebuvo apklausti, nes nenustatyta jų buvimo vieta, jų parodymai nebuvo vienintelis pareiškėjo kaltės patvirtinimas. Aukščiausiasis Teismas padarė išvadą, kad buvo pakankamai įrodymų apkaltinamajam nuosprendžiui priimti. Jis nepasisakė dėl pareiškėjo tvirtinimo, kad šiam nebuvo suteikta veiksminga teisinė pagalba.

B. Baudžiamoji byla dėl nužudymo

20. 2003 m. balandžio 30 d. Šiaulių apygardos teismas pripažino pareiškėją kaltu dėl nužudymo ir paskyrė jam aštuonerių metų laisvės atėmimo bausmę. Nagrinėjant bylą pareiškėjas teisme dalyvavo; jam taip pat atstovavo valstybės paskirtas gynėjas R.Š. Nagrinėjant bylą dalyvavo ir prokuroras.

21. 2003 m. birželio 5 d. pareiškėjas raštu kreipėsi į Šiaulių apygardos teismui, kuriame nurodė, kad jis nepageidauja advokato apeliacinės instancijos teisme ir kad ginsis pats. Penkių puslapių rašte pareiškėjas teigė, kad advokatas I. S., kuris jam atstovavo ikiteisminio tyrimo metu, dirbo nepakankamai kokybiškai. Tas pats pasakytina ir apie kitą valstybės paskirtą advokatą Z.

Pareiškėjo teigimu, tinkamai jį gynė tik R. Š., nors vis dėlto ir įsipareigodamas tik tiek, kiek valstybės paskirtas advokatas, kuriam klientas nemoka atlygio. Pareiškėjo žodžiais tariant, „jei jis neįrodys savo nekaltumo gindamasi pats, joks advokatas negalės to padaryti.“

22. 2003 m. liepos 9 d. apeliacinis teismas nuosprendį paliko galioti, pareiškėjas teismo posėdyje dalyvavo. Teismo posėdyje dalyvavo ir valstybės paskirta advokatė J. S. Tačiau pareiškėjas atsisakė jos pagalbos, tvirtindamas, kad jis nežinąs advokatės nuomonės dėl šios bylos. Teisėjas pasiūlė dešimties minučių pertrauką, kad pareiškėjas galėtų savo bylą aptarti su advokate. Pareiškėjas atsisakė, pareikšdamas, kad „dešimties minučių nepakanka, kad advokatui būtų galima išaiškinti savo poziciją dėl šios bylos ir jos aplinkybes. Todėl jis nusprendė ginti savo interesus pats ir atsisakyti valstybės paskirto advokato, kuriam savo likimo patikėti negali.“ Pareiškėjas taip pat pareiškė žinąs, kad valstybės paskirtų advokatų atlyginimai yra maži ir tai atspindi jų darbo kokybęje.

23. 2003 m. spalio 6 ir 9 d. pareiškėjas pats pateikė du kasacinius skundus, kuriuose skundėsi, kad teismai neišnagrinėjo visų svarbių įrodymų ir nepakvietė kai kurių liudytojų, kad teismai buvo šališki, o jų sprendimai – savavališki.

24. 2003 m. gruodžio 12 d. Aukščiausiojo Teismo pirmininkas nusprendė, kad pareiškėjo kasaciniai skundai atitinka nustatytuosius reikalavimus ir kad teismas juos nagrinės.

25. 2004 m. sausio 5 d. pareiškėjui buvo pranešta, kad jo kasacinį skundą Aukščiausiasis Teismas nagrinės sausio 20 d. Pareiškėjas raštu atsisakė advokato pagalbos. Tačiau aiškiai išreiškė norą pats dalyvauti teismo posėdyje.

26. 2004 m. sausio 13 d. Aukščiausiasis Teismas pareiškėjui pranešė, kad byloje gynėjo parengto kasacinio skundo nėra. Tačiau byloje buvo paties pareiškėjo parengtas kasacinis skundas.

27. 2004 m. sausio 20 d. Aukščiausiasis Teismas pareiškėjui nedalyvaujant jo kasacinį skundą atmetė. Nagrinėjant bylą dalyvavo prokuroras. Išklausęs prokurorą, Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad teismai atidžiai ir rūpestingai įvertino visus bylai reikšmingus įrodymus ir kad jų sprendimai buvo tinkami pagrįsti. Nebuvo nustatyta jokių pareiškėjo procesinių teisių pažeidimų.

28. 2004 m. kovo 17 d., atsakydamas į pareiškėjo skundą, Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas nurodė, kad nuteistasis į Aukščiausiojo Teismo posėdį turi būti pristatytas tik tuomet, kai kasacinis skundas paduodamas remiantis nuteistojo padėti bloginančiais pagrindais. Kartu buvo pažymėta, kad pagal 375 straipsnio 1 dalį Aukščiausiasis Teismas skiria advokatą tik tuo atveju, kai to prašo nuteistasis.

C. Medicininė pagalba ir kardomojo kalinimo sąlygos

29. 1995 m. pareiškėjui buvo diagnozuota tuberkuliozė. 1987 m. jam buvo diagnozuotas hepatitas C.

30. 2002 m. kovo 7 d. pareiškėjas buvo perkeltas į Šiaulių tardymo izoliatorių. Jis skundėsi skausmu po šonkauliais ir paminėjo, kad 1995 m. sirgo tuberkulioze. Atlikus pareiškėjo medicininę apžiūrą, tuberkuliozės požymių neaptikta. Vėliau pareiškėjas buvo perkeltas į policijos areštinę.

31. 2002 m. rugpjūčio 7 d. pareiškėjui diagnozuota tuberkuliozė (TB). Jis perkeltas į Lukiškių tardymo izoliatorių-kalėjimą.

32. Nuo 2002 m. rugpjūčio 12 d. iki 2002 m. spalio 15 d. pareiškėjas buvo gydomas Lukiškių kalėjimo (*Laisvės atėmimo vietų*) ligoninėje.

33. Gydymas buvo nutrauktas du kartus, kai pareiškėjas buvo konvojuotas į Telšių rajono policijos komisariato areštinę ir į Šiaulių tardymo izoliatorių.

34. 2002 m. spalio 15 d. pareiškėjas gražintas į Lukiškių kalėjimo ligoninę, kur atsisakė tolesnių medicininių tyrimų, rentgeno ir tolesnio gydymo, motyvuodamas tuo, kad jo gydymas buvo pertrauktas. Tačiau gydytojas šį pareiškėjo argumentą atmetė kaip nepagrįstą, padaręs išvadą, kad jo gydymo pertrauka buvo per trumpa, kad gydymas taptų neveiksmingas.

35. 2002 m. spalio 28 d. gydytojas pareiškėjui diagnozavo plaučių tuberkulomą (Vyriausybės teigimu, tai yra lokalizavusis tuberkuliozė, kuri yra ne tokia pavojinga).

36. 2003 m. vasario 5 d. pareiškėją apžiūrėjo Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo gydytojas. Palyginus su pareiškėjo sveikatos būkle, buvusią 2002 m. spalio 28 d., nenustatyta jokių sveikatos būklės, susijusių su tuberkulioze, pakitimų. Pareiškėjas sutiko tęsti gydymą nuo tuberkuliozės.

37. 2003 m. gegužę pareiškėjo kraujyje aptikta hepatito C antikūnų. Iš medicininių įrašų matyti, kad hepatitas C buvo neaktyvus.

38. 2003m. liepos 3 d. pareiškėją apžiūrėjo gydytojas, kuris nustatė, kad tuberkuliozės forma nebuvo aktyvi. Tą pačią dieną atliktas pareiškėjo kepenų echoskopinis tyrimas, jo rezultatai parodė normalią kepenų būklę.

39. Vyriausybės teigimu, kai 2003 m. liepos 16 d. įsiteisėjo Šiaulių apygardos teismo nuosprendis, pareiškėjas buvo perkeltas į Pravieniškių gydymo ir pataisos namus, kurie skirti nuteistiesiems, sergantiems tuberkulioze, taip pat tiems, kuriems yra išsivystę liktiniai pakitimai po persirgtos tuberkuliozės.

40. 2003 m. spalio mėn. pareiškėjas buvo paguldintas į Lukiškių kalėjimo ligoninę. Tyrimų rezultatai rodė, kad jis neserga aktyvia hepatito C forma, todėl gydymas nebuvo būtinas. Pastebėta tuberkuliozės konsolidavimosi stadija, prieštuberkuliozinis gydymas nebebuvo būtinas.

41. Vyriausybės teigimu, 2005 m. liepos mėn. pareiškėjas perkeltas į Pravieniškių trečiuosius pataisos namus atlikti likusią bausmės dalį.

42. 2005 m. gegužės mėn. atliekant sveikatos apžiūrą nustatyta, kad tuberkuliozė pasiekė išgijimo stadiją ir gydymas nebebuvo būtinas.

D. Skundai Seimo kontrolieriui

43. Pareiškėjas kelis kartus įvairioms valstybės institucijoms skundėsi dėl kardomojo kalinimo sąlygų Telšių rajono policijos komisariato areštinėje bei dėl apskritai netinkamos jo sveikatos priežiūros kardomojo kalinimo metu.

44. 2002 m. rugpjūčio 6 d. atsakydamas į jo skundą, Seimo kontrolierius pateikė pažymą, kurioje nustatyta, kad kardomojo kalinimo sąlygos Telšių rajono policijos komisariato areštinėje buvo netinkamos. Konkrečiai nustatyta, kad kalinamieji gyveno rūsyje, kuriame nebuvo natūralaus apšvietimo, neužteko lovų, neišduota patalynė. Kamerose nebuvo sanitarinių mazgų, taip pat nebuvo pasivaikščiavimui skirto kiemo.

45. Kitoje Seimo kontrolieriaus pažymoje, kuri pateikta 2003 m. rugsėjo 8 d., nustatyta, kad Lietuvos kalėjimuose dažnai pasitaikydavo gydymo nuo TB pertraukimo atvejų. Konkrečiai 2002 m. lapkričio 21 d. Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų direktoriams skirto Kalėjimų departamento rašte nustatyta, kad nesant galimybės užtikrinti prieštuberkuliozinio gydymo

kontrolės (tiesioginio stebėjimo), nebuvo reikalaujama skirti vaistus nuo TB ja sergantiems kalinamiesiems, etapuojamiems į tardymo izoliatorių trumpesniam nei dviejų mėnesių laikotarpiui.

46. Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį, kad pagal Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) rekomendacijas, visi vaistai nuo TB turėtų būti duodami medicinos personalui arba specialiai apmokytiems asmenims prižiūrint. Nereguliariai skiriant tokius vaistus arba nutraukiant gydymą gali sumažėti vaistų veiksmingumas ir išsivystyti atsparesnės TB formos. Nustatyta, kad nereguliarus gydymas nuo TB pažeidė PSO rekomendacijas. Seimo kontrolierius taip pat nurodė, kad problema kilo ne tik pareiškėjo atveju – tai sisteminė problema. Tačiau kartu pastebėta, kad ne kartą atsisakydamas gydymo, savo sveikatos būklę blogino ir pats pareiškėjas.

47. 2003 m. gruodžio 9 d. Seimo kontrolierius nurodė pareiškėjui, kad pagal Seimo kontrolieriaus 2003 m. rugsėjo 8 d. pažymą pareiškėjo skundas, kad jam skirtas gydymas nuo tuberkuliozės buvęs netinkamas, laikytinas pagrįstu. Vis dėlto Seimo kontrolierius nėra įgaliotas nustatyti, ar gydymo pertrūkiai dėl to, kad pareiškėjas būdavo konvojuojamas ikiteisminio tyrimo veiksmams atlikti, ir dėl jo paties tolesnio gydymo atsisakymo turėjo poveikį jo sveikatai. Seimo kontrolierius informavo pareiškėją, kad jei šis mano, jog jo sveikata nukentėjo dėl neteisėtų valstybės pareigūnų veiksmų, vadovaudamasis Civilinio kodekso 6.271, 6.272 ir 6.283 straipsniais (žr. Bylai reikšminga vidaus teisė) dėl žalos atlyginimo gali kreiptis į administracinius teismus.

E. Skundai teismams

48. Pareiškėjas kelis kartus bandė kreiptis į teismus su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, tvirtindamas, pirma, kad kardomasis kalinimas teisminių procesų metu buvęs neteisėtas, ir antra, kad jo kardomojo kalnimo Telšių tardymo izoliatoriuje sąlygos buvusios apgailėtinos ir kad dėl netinkamo gydymo nuo tuberkuliozės bei netinkamos bendros medicininės priežiūros jo sveikatai padaryta žala.

1. Skundai dėl neteisėto kardomojo kalnimo

49. 2003 m. balandžio 3 d. Telšių rajono apylinkės teismui pareiškėjas pateikė civilinį ieškinį dėl žalos atlyginimo dėl tariamai neteisėto jo kardomojo kalnimo. Teismas ieškinio nepriėmė dėl to, kad jis neatitiko nustatytų procesinių reikalavimų.

50. 2003 m. birželio 26 d. Telšių rajono apylinkės teismo pirmininkas patenkino pareiškėjo prašymą skirti jam valstybės garantuojamą teisinę pagalbą ieškiniui parengti. Teismas atsižvelgė į tai, kad pareiškėjas tuo metu atliko laisvės atėmimo bausmę, ir atkreipė dėmesį, kad ieškinio parengimas apskritai yra sudėtinga užduotis. Valstybės garantuojamai teisei pagalbai suteikti paskirtas advokatas M. M. Teismas taip pat atkreipė dėmesį, kad M. M. turi būti sumokėta pagal galiojančiuose teisės aktuose įtvirtintas taisykles.

51. 2003 m. gruodžio 1 d. pareiškėjas informavo Telšių rajono apylinkės teismo pirmininką, kad nuo sprendimo jam skirti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą praėjo keli mėnesiai, tačiau jokia teisinė pagalba jam suteikta nebuvo.

52. 2003 m. gruodžio 3 d. Telšių rajono apylinkės teismas vėl paragino advokatą M. M. suteikti pareiškėjui teisinę pagalbą.

53. Pareiškėjas pateikė skundą Lietuvos advokatų tarybai, tvirtindamas, kad jis negavęs jokios teisinės pagalbos ieškiniui parengti.

54. Išrašas iš Pravieniškių gydymo ir pataisos namų Kalinių priėmimo asmeniniais klausimais registracijos žurnalo rodo, kad 2004 m. vasario 18 d. pareiškėjas konsultavosi su

pataisos namų teisininku dėl to, kur galėtų gauti nemokamą teisinę pagalbą. Įrašas rodo, kad pareiškėjui buvo paaiškinta, kur kreiptis ir kokius dokumentus dėl tokios pagalbos reikėtų pateikti.

55. 2004 m. vasario 27 d. advokatas M. M. pranešė Advokatų tarybai, kad Telšių rajono apylinkės teismas įpareigojo jį suteikti pareiškėjui teisinę pagalbą. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad M. M. anksčiau gynė pareiškėją baudžiamojoje byloje dėl plėšimo ir gerai žinojo, kokiomis aplinkybėmis pareiškėjui buvo skirtas kardomasis kalinimas, M. M. buvo tos nuomonės, kad ieškinys atlyginti žalą dėl tariamai neteisėto kardomojo kalinimo yra neperspektyvus. Todėl M. M. pasiūlė pareiškėjui civilinio ieškinio neteikti arba paprašyti, kad jam atstovauti paskirtų kitą advokatą. M. M. taip pat rašė, kad jo veiksmai prieštarautų Advokatų profesinės etikos taisyklių 17 straipsnio 7 ir 8 dalims (žr. 61 punktą)

2. Skundai dėl netinkamos medicininės priežiūros

56. 2003 m. birželio 6 ir 12 d. pareiškėjas kreipėsi į Vilniaus miesto antrąjį apylinkės teismą, prašydamas iškelti civilinę bylą Lietuvos valstybei dėl žalos atlyginimo. Jis, *inter alia*, tvirtino, kad jo kardomojo kalinimo sąlygos Telšių rajono policijos komisariato areštinėje buvo apgailėtinos ir kad dėl netinkamo gydymo nuo TB bei netinkamos bendros medicininės priežiūros jo sveikatai padaryta žala.

57. Vilniaus miesto antrasis apylinkės teismas atsisakė priimti pareiškėjo ieškinį kaip neatitinkantį nustatytų reikalavimų.

58. Pareiškėjas paprašė, kad vadovaujantis Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 14 straipsniu teismas jam skirtų nemokamą teisinę pagalbą.

59. 2003 m. liepos 3 d. Vilniaus miesto antrasis apylinkės teismas raštu pranešė pareiškėjui, kad šis neįrodė, jog atitinka kriterijus valstybės garantuojamai teisei pagalbai gauti. Prašant tokios pagalbos, reikėjo laikytis tam tikrų procedūrų ir taisyklių. Teismas pridėjo Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo kopiją ir standartinę prašymo suteikti teisinę pagalbą formą.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

60. Tuo metu galiojusiame Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme buvo numatyta, kad įtariamieji, kaltinamieji arba nuteistieji asmenys turi teisę į nemokamą teisinę pagalbą, jei jų turtas ir metinės pajamos neviršija Vyriausybės nustatyto lygio (4 ir 14 straipsniai). Gavęs asmens prašymą dėl nemokamos teisinės pagalbos bei dokumentus, liudijančius asmens teisę gauti tokią pagalbą, teismas arba teisėjas paskiria tokią pagalbą teiksiantį advokatą (2002 m. lapkričio 28 d. Teisingumo ministro, Vidaus reikalų ministro ir Generalinio prokuroro įsakymas). Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme taip pat buvo nustatyta, kad nemokama teisinė pagalba teismo sprendimu neteikiama, jei atstovaujamo asmens teisės nebuvo pažeistos arba atstovavimas byloje yra neperspektyvus (7 straipsnis).

61. Tuo metu galiojusių Advokatų profesinės etikos taisyklių 17 straipsnio 7 ir 8 dalyse buvo numatyta, kad advokatas turi teisę atsisakyti pavedimo, jei kaltinamasis (nuteistasis) reikalauja, kad advokatas taikytų tokią gynybos strategiją, kuri aiškiai prieštarauja bylos aplinkybėms. Advokatas turi teisę atsisakyti pavedimo, jei jo klientas sąmoningai reikalauja gynyboje naudoti žinomai melagingus įrodymus ir nesąžiningas priemones.

62. Baudžiamojo proceso kodekse numatyta, kad nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, turi dalyvauti nuteistojo gynėjas (322 straipsnio 1 dalis).

Kasacinį skundą galima pateikti per tris mėnesius nuo apeliacinio teismo nuosprendžio ar nutarties įsiteisėjimo dienos. Jei terminas praleistas dėl svarbių priežasčių, jis gali būti atnaujinamas (370 straipsnis). Nagrinėdamas kasacinį skundą, Aukščiausiasis Teismas sprendžia tik teisės taikymo klausimus ir remiasi žemesnių instancijų teismų įvertintais įrodymais. Teismas gali pritaikyti lengvesnę nusikalstamą veiką numatantį įstatymą arba sušvelninti bausmę. Tačiau teismas turi teisę pritaikyti sunkesnę nusikalstamą veiką numatantį įstatymą arba sugriežtinti bausmę tik tada, kai dėl to paduotas kasacinis skundas (376 straipsnio 1 ir 3 dalis).

63. Iš Baudžiamojo proceso kodekso 367 straipsnio 1 dalies ir 375 straipsnio 1 bei 2 dalių matyti, kad nuteistajam pageidaujant, jis turi teisę dalyvauti Aukščiausiajame Teisme nagrinėjant kasacinę bylą. Prokuroras visada privalo dalyvauti.

Kodekso 375 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad jeigu kasacinis skundas paduodamas remiantis nuteistojo padėtį bloginančiais pagrindais, nuteistasis turi būti pristatytas į Aukščiausiąjį Teismą.

Nuteistasis gal prašyti, kad Aukščiausiasis Teismas skirtų jam gynėją atstovauti teisme.

64. Civiliniame kodekse numatyta, kad žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, turi atlyginti valstybė nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės (6.271 straipsnis). Valstybė taip pat atsako už žalą, atsiradusią dėl neteisėtų teisėsaugos institucijų veiksmų, pvz. neteisėto sulaikymo arba neteisėto suėmimo (6.272 straipsnis). Jeigu fizinis asmuo suluošinamas ar kitaip sužalojama jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą (6.283 straipsnis).

65. Savo pastabose dėl priimtumo ir bylos esmės Vyriausybė pateikė tris vidaus teisės pavyzdžius dėl nuteistųjų sveikatos priežiūros. Vyriausybė nurodė 2003 m. kovo 6 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartį byloje Nr. A⁶-202-03, kur kitas nuteistasis primušė pareiškėja, dėl ko šis patyrė veido sužalojimus. Jis teigė, kad gydymas Laisvės atėmimo vietų ligoninėje po patirto sužalojimo buvo netinkamas. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjo skundą atmetė kaip nepagrįstą. Tačiau Vyriausiasis administracinis teismas nustatė, kad žemesnės instancijos teismas tinkamai neįvertino visų įrodymų ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo.

66. Kitas pavyzdys, kurį pateikė Vyriausybė – 2004 m. rugsėjo 15 d. Vyriausiojo administracinio teismo nutartis (byla Nr. A²-743-04) dėl medicininės pagalbos tinkamumo kardomojo kalinimo įstaigoje bei dėl kalinimo sąlygų. Teismas nustatė, kad buvo pažeista pareiškėjo teisė naudotis pasivaikščiavimui skirtu kiemu ir priteisė jam 500 LTL neturtinės žalos. Tačiau teismas atmetė kaip nepagrįstą jo skundą, kad jam nebuvo suteikta tinkama medicininė priežiūra.

67. Galiausiai Vyriausybė rėmėsi Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. spalio 20 d. nutartimi byloje Nr. A⁴-1625/2006 dėl pareiškėjo skundų, kad būnant įkalinimo įstaigoje jam nebuvo suteiktas tinkamas gydymas nuo hepatito C. Žemesnės instancijos teismas nustatė, kad dėl pareiškėjo konvojavimo į teismo posėdžius gydymas buvo nutrauktas ir tuo buvo pakenkta jo sveikatai. Pareiškėjui priteista 1000 LTL neturtinei žalai atlyginti. Tačiau Aukščiausiais teismas¹ buvo tos nuomonės, kad nebuvo pakankamai įtikinamų įkalinimo įstaigų pareigūnų kaltės įrodymų. Byla buvo perduota nagrinėti iš naujo.

¹ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

TEISĖ

I. TARIAMAS KONVENCIJOS 3 STRAISPNIŲ PAŽEIDIMAS

68. Pareiškėjas skundėsi, kad jo kardomojo kalnimo sąlygos ir jo metu jam suteiktas gydymas buvo netinkami. Pareiškėjas rėmėsi Konvencijos 3 straipsniu, kuriame nustatyta, kad:

„Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį, arba tokiu būdu būti baudžiamas.“

A. Šalių teiginiai

69. Pareiškėjas teigė, kad dėl prastų sąlygų kardomojo kalnimo įstaigoje jis užsikrėtė dviem sunkiomis ligomis: TB ir hepatitu C. Be to, įkalnimo įstaigoje jam nebuvo suteikta tinkama medicininė priežiūra. Būtent – gydymas nuo TB buvo nutrauktas dėl dažnų perkėlimų iš vienos įkalnimo įstaigos į kitą. Pareiškėjas taip pat skundėsi, kad kardomojo kalnimo sąlygos Telšių rajono policijos komisariato areštinėje buvo apgailėtinos, dėl ko jam dar labiau pablogėjo sveikata.

70. Vyriausybė pabrėžė, kad būtina nacionaliniu lygmeniu iširti, ar dėl kardomojo kalnimo sąlygų pareiškėjui ir jo sveikatai buvo padaryta kokia nors žala. Administracinė ir civilinė teisė numato teisinės gynybos priemones, pagal kurias teismai gali priimti sprendimus dėl pareiškėjo teisių pagal Konvencijos 3 straipsnį gynimo. Šiuo požiūriu Vyriausybė pateikė du argumentus.

71. Pirma, Vyriausybė teigė, kad pareiškėjo skundai dėl tariamai netinkamos medicininės priežiūros kardomojo kalnimo metu patenka į administracinių teismų jurisdikciją. Remdamasi vidaus teismų praktika, Vyriausybė pastebėjo, kad bylai reikšmingu laikotarpiu Lietuvos administraciniai teismai jau buvo nagrinėję bylas dėl kalniamų asmenų sveikatos priežiūros ir priėmę jiems palankius sprendimus (žr. 65-67 punktus pirmiau). Vyriausybė taip pat rėmėsi Teismo nutarimu dėl priimtimumo Jankausko byloje (žr. *Jankauskas prieš Lietuvą* (išbraukta), Nr. 59304/00, 2003 m. gruodžio 16 d.) tuo požiūriu, kad 2003 m. skundas Lietuvos administraciniams teismams galėjo būti laikomas veiksminga teisinės gynybos priemone, gebančia atitaisyti žalą dėl Konvencijos 3 straipsnio pažeidimų, susijusių su skundais dėl kardomojo kalnimo sąlygų. Tačiau pareiškėjas niekada tokia teisinės gynybos priemone nepasinaudojo.

72. Pripažindama, kad pareiškėjas bandė pateikti ieškinį Vilniaus miesto antrajam apylinkės teismui dėl jo kardomojo kalnimo sąlygų ir medicininės priežiūros tinkamumo, Vyriausybė pabrėžė, o pareiškėjas to neginčijo, kad jis iki galo šia priemone nepasinaudojo. Teismas atsisakė priimti nagrinėti pareiškėjo ieškinį dėl to, kad jį pateikdamas pareiškėjas nesilaikė nustatytos tvarkos ir formalių reikalavimų ieškiniui pateikti. Netgi tokiomis aplinkybėmis Vilniaus miesto antrosios apylinkės teismas informavo pareiškėją, kad jis gali prašyti nemokamos teisinės pagalbos ir pridėjo atitinkamą formą. Nepaisant to, pareiškėjas nepateikė teismui dokumentų, liudijančių apie jo teisę gauti nemokamą teisinę pagalbą ir todėl nepasinaudojo šia civilinės teisės gynybos priemone.

73. Alternatyviai Vyriausybė teigė, kad pareiškėjo skundas Teismui buvo pateiktas praėjus šešių mėnesių laikotarpiui, kurį numato Konvencijos 35 straipsnio 1 dalis. Ji atkreipė Teismo dėmesį į tai, kad pareiškėjo skundas dėl tariamai netinkamos medicininės priežiūros buvo susijęs su jo kardomojo kalnimo laikotarpiu, kuris, Vyriausybės nuomone, baigėsi tada, kai apeliacinis teismas 2003 m. liepos 9 d. nuteisė jį už nužudymą. Tačiau pareiškėjas savo pareiškimą Teismui pateikė tik 2004 m. balandžio 19 d.

74. Kaip dar vieną alternatyvą Vyriausybė nurodė, kad kardomojo kalinimo metu pareiškėjas gavo tinkamą medicininę priežiūrą ir kad jo skundas yra aiškiai nepagrįstas.

B. Teismo vertinimas

75. Pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį Teismas klausimą gali nagrinėti tik tada, kai yra panaudotos visos vidaus teisinės gynybos priemonės. Tokių teisinės gynybos priemonių buvimas turi būti pakankamai tikras ne tik teoriškai, bet ir praktiškai, o to nesant, jos stokos reikalaujamo prieinamumo ir veiksmingumo, todėl valstybei atsakovei tenka našta įrodyti, kad šių sąlygų buvo laikomasi (žr. naujausią bylą *A, B ir C prieš Airiją* [GC], Nr. 25579/05, § 142, 2010 m. gruodžio 16 d.).

76. Šios bylos aplinkybėmis Teismas primena savo nutarimą pirmiau minėtoje *Jankausko* byloje, kuriuo rėmėsi Vyriausybė, ir kuriame Teismas nustatė, kad skundas Lietuvos administraciniais teismams laikytinas veiksminga vidaus teisinės gynybos priemone, gebančia atitaisyti žalą, susijusią su Konvencijos 3 straipsnio pažeidimu dėl kardomojo kalinimo sąlygų. Nors ir pažymėdamas, kad nė viename iš trijų Vyriausybės pateiktų vidaus teismų praktikos pavyzdžių, bent jau toje procesinėje stadijoje, kurioje jie buvo pateikti Vyriausybės, pareiškėjams nepavyko gauti žalos atlyginimo dėl sveikatos sužalojimo, atsiradusio jiems būnant kardomojo kalinimo įstaigoje (žr. 65–67 punktus), Teismas nėra linkęs daryti išvados, kad tokie skundai būtų visai neperspektyvūs. Šiame kontekste Teismas pakartoja, kad vien tik abejonių dėl neperspektyvumo nepakanka atleisti pareiškėjus nuo pareigos pateikti skundą kompetentingam teismui (žr. *Muazzez Epözdemir prieš Turkiją* (nutarimas), 20002 m. sausio 31 d. Nr. 57039/00). Teismas taip pat pastebi, kad pareiškėjas nepasinaudojo šia teisine gynybos priemone, nors ir Seimo kontrolierius siūlė ją pasinaudoti (žr. 47 punktą).

77. Dėl antrosios Vyriausybės pasiūlytos teisinės gynybos priemonės – civilinio ieškinio, kurį pareiškėjas mėgino pateikti Vilniaus miesto antrajam apylinkės teismui, Teismas primena, kad 2003 m. liepos 3 d. minėto teismo teisėjas informavo pareiškėją apie jo teisę prašyti nemokamos teisinės pagalbos jo ieškiniui dėl žalos, atsiradusios dėl tariamai netinkamo gydymo, parengti, tačiau galiausiai pareiškėjas šia priemone nepasinaudojo (žr. 59 ir 72 punktus pirmiau).

78. Atsižvelgęs į minėtas aplinkybes, Teismas konstatuoja, kad tiek administracinės, tiek civilinės teisinės gynybos priemonės, kurios leistų atitaisyti žalą, padarytą pažeidus Konvencijos straipsnio 3 straipsnį, buvo tinkamos ir prieinamos pareiškėjui skūstis dėl jo kardomojo kalinimo sąlygų ir, konkrečiai, dėl medicininės priežiūros. Todėl dėl Konvencijos 35 straipsnio 1 dalyje numatytos taisyklės, kad turi būti panaudotos visos vidaus teisinės gynybos priemonės, Teismas negali nagrinėti šių pareiškėjo skundo dalių, nes tokie skundai nebuvo pateikti nagrinėti administraciniais arba civiliniams teismams.

II. TARIAMAS KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMAS DĖL TEISĖS KREIPTIS Į TEISMĄ

A. Šalių teiginiai

79. Pareiškėjas tvirtino, kad jam nebuvo suteikta veiksminga teisė kreiptis į teismą, nes jis negavo realios teisinės pagalbos, kai norėjo pateikti ieškinį teismui dėl jo kardomojo kalinimo teisėtumo. Jis rėmėsi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje, kiek reikšminga šiai bylai, nustatyta:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą ... teisingai išnagrinėtų ... teismas.“

80. Pareiškėjas teigė, kad jis negalėjo inicijuoti proceso dėl žalos atlyginimo, kurią tariamai patyrė dėl neteisėto kardomojo kalinimo. Atsižvelgiant į bylą dėl žalos atlyginimo sudėtingumą, jis pats nebūtų galėjęs savarankiškai parengti ieškinio. Nors Telšių rajono apylinkės teismas ir skyrė jam teisinę pagalbą, jo interesams atstovauti pagal nemokamos teisinės pagalbos sistemą paskirtas advokatas M. M. atsisakė jo vardu pateikti ieškinį.

81. Vyriausybė pažymėjo, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis bylininkams garantuoja veiksmingą teisę kreiptis į teismą. Tačiau Konvencijos šalys gali pačios pasirinkti tam tikslui skirtas priemones ir nėra įpareigosotos teikti nemokamą teisinę pagalbą, nebent dėl proceso sudėtingumo advokato pagalba būtų būtina reikalinga (žr. *Airey prieš Airiją*, 1979 m. spalio 9 d., § 26, A serija, Nr. 32).

82. Vyriausybė pabrėžė, kad pagal vidaus teisinį reguliavimą dėl nemokamos teisinės pagalbos teikimo būtina nemokamos teisinės pagalbos gavimo sąlyga yra sunki kalinamo asmens finansinė padėtis. Be to, net jei asmuo ir atitinka šią sąlygą, teisinės pagalbos teikimas būtų nutrauktas teismui nustatčius, kad byla yra neperspektyvi.

83. Kalbant apie konkrečias su pareiškėju susijusias aplinkybes, Vyriausybė pastebėjo, kad 2003 m. birželio 26 d. Telšių rajono apylinkės teismo pirmininkas, nesilaikydamas perdėto formalumo ir nereikalaudamas, kad pareiškėjas įrodytų savo sunkią finansinę padėtį, patenkino pareiškėjo prašymą dėl nemokamos teisinės pagalbos. Vyriausybė pripažino, kad 2003 m. gruodžio 1 d. pareiškėjas pranešė teismui, jog advokatas M. M., paskirtas teikti teisinę pagalbą, faktiškai jam ieškiniui parengti teisinės pagalbos nesuteikė. Tačiau vidaus teismas nedelsiant įsikišo, ir po dviejų dienų paragino advokatą M. M. užtikrinti teisinės pagalbos teikimą. Esant tokioms aplinkybėms, negalima daryti išvados, kad atsakydamas į pareiškėjo bandymą pateikti teismui civilinį ieškinį, apylinkės teismas liko pasyvus.

84. Be pirmiau minėto argumento, Vyriausybė taip pat teigė, kad vidaus teismas neprivalo įpareigoti advokatą inicijuoti civilinę bylą, kurią advokatas laiko neperspektyvia. Vyriausybė pabrėžė, kad nemokamą teisinę pagalbą paskirtas teikti advokatas buvo tas pats, kuris atstovavo pareiškėjui nagrinėjant jo baudžiamąją bylą dėl plėšimo. Todėl, kaip M. M. ir buvo nurodęs Advokatūros tarybai, jis gerai žinojo pareiškėjo baudžiamosios bylos aplinkybes bei kardomojo kalinimo skyrimo aplinkybes. Šiame kontekste Vyriausybė taip pat manė, kad svarbu pažymėti ir tai, kad pareiškėjui daugiau nebesiskundžiant dėl M. M. neveikimo, nebuvo pagrindo tikėtis vidaus teismo įsikišimo.

85. Galiausiai Vyriausybė atkreipė dėmesį, kad pareiškėjui buvo suteikta galimybė konsultuotis su teisininku Pravieniškių gydymo ir pataisos namuose, kuria jis pasinaudojo 2004 m. vasario 18 d. Niekas nekliudė pareiškėjui prašyti minėto įkalinimo įstaigos teisininko pagalbos tam, kad galėtų ištaisyti savo civilinio ieškinio trūkumus, kurie, Vyriausybės nuomone, buvo nereikšmingi.

86. Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes ir faktus, Vyriausybė laikėsi nuomonės, kad pareiškėjo skundas buvo aiškiai nepagrįstas.

B. Teismo vertinimas

87. Reikia nustatyti, ar dėl to, kad pareiškėjas negalėjo gauti teisinės pagalbos civilinėje byloje, iš tikrųjų buvo paneigta jo teisė kreiptis į teismą, kurią garantuoja Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis. Šiuo požiūriu Teismas pakartoja, kad skirtingai nuo Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punkto, kuris aiškiai numato, kad baudžiamosiose bylose tais atvejais, kai tai reikalinga teisingumo interesams, turi būti suteikiama teisinė pagalba, Konvencija tokios teisės į teisinę pagalbą civilinėse

bylose negarantuoja. Valstybėms suteikiama vertinimo nuožiūros laisvė pasirenkant priemones, kuriomis užtikrinama veiksminga teisė kreiptis į teismą civilinėse bylose (žr. *Winer prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 10871/84, 1986 m. liepos 10 d. Komisijos sprendimas, Sprendimai ir ataskaitos (SR) 48, p. 154).

Nepaisant to, Teismas ne kartą yra konstatavęs, jog net ir nesant panašaus reikalavimo civilinėms byloms, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis kartais gali valstybę įpareigoti suteikti advokato pagalbą tais atvejais, kai paaiškėja, kad tokia pagalba yra būtina užtikrinant veiksmingą teisę kreiptis teismą, arba dėl to, kad pagal kai kurių Konvencijos šalių vidaus teisę yra numatytas privalomas teisinis atstovavimas įvairių rūšių bylose, arba dėl proceso ar bylos sudėtingumo (žr. anksčiau minėtą *Airey* bylą, § 26).

89. Šiame kontekste Teismas taip pat primena, kad pagal Konvencijos 34 straipsnį Kiekvienas fizinis asmuo, teigiantis, kad jis yra vienos iš Susitariančiųjų Šalių padaryto Konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimo auka, Teismui gali pateikti individualų pareiškimą. Konvencijos šalių atsakomybę sukelia jų institucijų veiksmai. Advokatas, net jeigu jis ir yra oficialiai paskirtas atstovauti teisiamajam nagrinėjant bylą teisme, negali būti laikomas valstybės institucija. Teisinės profesijos nepriklausomumas nuo valstybės reiškia, kad teisinės pagalbos teikimas iš esmės yra teisiamojo ir jo gynėjo reikalas, nepriklausomai nuo to, ar gynėjas būtų paskirtas pagal nemokamos teisinės pagalbos sistemą, ar samdomas privačiai, ir, kaip toks, neužtraukia valstybei atsakomybės (išskyrus ypatingas aplinkybes) pagal Konvenciją (žr. *mutatis mutandis*, *Rutkowski prieš Lenkiją* (išbraukta), Nr. 45995/99, § 2, ECHR 2000-XI, ir joje minėtus Teismo sprendimus). Teismas taip pat yra konstatavęs, kad ypatingos teisės į gynybą garantijos, kurias reikalaujama užtikrinti baudžiamajame procese, nėra lygiai taip pat taikomos civiliniame procese (žr. *Tuziński prieš Lenkiją* (išbraukta), Nr. 40140/98, 1999 m. kovo 30 d.).

90. Tačiau gali pasitaikyti atvejų, kai valstybė turėtų imtis veiksmų, ir nelikti pasyvi, kai į teisinio atstovavimo problemas atkreipiamas kompetentingų institucijų dėmesys. Ar atitinkamos institucijos turėtų imtis veiksmų, priklauso nuo bylos aplinkybių (nors ir baudžiamojo proceso kontekste, tačiau žr. *Daud prieš Portugaliją*, 1998 m. balandžio 21 d., § 40-42, *Pranešimai apie priimtus sprendimus ir nutarimus* 1998-II).

91. Šioje byloje Teismas pirmiausiai pastebi, kad 2003 m. birželio 26 d. Telšių rajono apylinkės teismas patenkino pareiškėjo prašymą suteikti jam nemokamą teisinę pagalbą ir paskyrė ją teikti M. M., advokatą, kuris pareiškėjui atstovavo nagrinėjant jo baudžiamąją bylą dėl plėšimo. Informuotas apie advokato M. M. neveikimą, apylinkės teismas reagavo greitai ir paragino M. M. imtis veiksmų (žr. 50–52 punktus). Esant tokios aplinkybės, Teismas negali daryti išvados, kad vidaus teismai nereagavo į pareiškėjo pastangas inicijuoti civilinį procesą dėl žalos atlyginimo (žr. priešingą anksčiau minėtą *Daud* bylą § 42).

92. Be to, Teismas atkreipia dėmesį, kad nėra požymių, jog M. M., kaip pareiškėjo gynėjas byloje dėl plėšimo, išvadą dėl pareiškėjo civilinio ieškinio neperspektyvumo būtų padaręs aplaidžiai ar nepagrįstai. Oficialiai paskirto advokato išvada padaryta atsižvelgiant į identiškus vidaus teismų sprendimus, kurie, išnagrinėję bylos medžiagą, patvirtino pareiškėjo kardomojo kalinimo teisėtumą (žr. 6 ir 7 punktus). Teismas taip pat pastebi, kad vidaus teismai neprivalo versti advokatą (nesvarbu, ar jis būtų paskirtas pagal nemokamos teisinės pagalbos sistemą, ar ne) inicijuoti teisinės gynybos priemones, kurios, jo įsitikinimu, neturi jokių perspektyvų, juo labiau, kaip buvo šioje byloje, kad prieš padarydamas tokią išvadą advokatas aiškiai buvo išanalizavęs bylos medžiagą (žr. anksčiau minėtą *Rutkowski* bylą).

93. Atsižvelgdamas į pirmiau minėtas aplinkybes, Teismas mano, kad negali daryti išvados, jog valstybė yra atsakinga dėl to, kad pareiškėjas negalėjo inicijuoti civilinio proceso dėl

žalos atlyginimo. Vadinasi, vadovaujantis Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalimi, ši pareiškimo dalis turi būti atmesta kaip aiškiai nepagrįsta.

III. TARIAMAS KOVENCIJOS 6 STRAIPSNIU 1 DALIES PAŽEIDIMAS DĖL ŠALIŲ LYGYBĖS PRINCIPO NEUŽTIKRINIMO

A. Šalių teiginiai

94. Pareiškėjas skundėsi, kad jis į teismą nebuvo pristatytas Aukščiausiajam teismui nagrinėjant jo kasacinius skundus abiejose baudžiamosiose bylose, nors prokuroras dalyvavo. Pareiškėjas rėmėsi šalių lygybės principu, neatskiriamu nuo pirmiau cituotos Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies.

95. Pirmiausia Vyriausybė atkreipė Teismo dėmesį į bylos nagrinėjimo ypatybes kasaciniame teisme, kuris apskūstus sprendimus galima peržiūrėti tik dėl teisės taikymo. Pagal vidaus teisę Aukščiausiajame teisme negali būti tiriamos jokios faktinės aplinkybės – toks nagrinėjamas yra išimtinai žemesniųjų instancijų teismų kompetencijoje.

96. Kalbant apie pareiškėjo padėtį, Vyriausybė teigė, kad nei vienoje iš dviejų pareiškėjui iškeltų baudžiamųjų bylų prokurorai nepateikė kasacinių skundų. Atsižvelgiant į tai, jog Baudžiamojo proceso kodekso 376 straipsnyje numatyta, kad nagrinėdamas bylą Aukščiausiasis teismas gali sugriežtinti bausmę tik tuo atveju, kai dėl to paduotas skundas, jokios tikimybės, kad pareiškėjo padėtis pablogėtų, nebuvo.

97. Baudžiamosios bylos dėl plėšimo kontekste Vyriausybė teigė, kad pareiškėjui buvo užtikrinta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, nes nagrinėjant bylą pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose, kurie buvo kompetentingi išnagrinėti tiek teisės taikymo, tiek ir faktų klausimus, dalyvavo ir jis pats, ir jam atstovaujantys advokatai. Savo 2003 m. lapkričio 20 d. kasaciniame skunde pareiškėjas nurodė, kad nepageidauja, jog Aukščiausiajame teisme jam atstovautų advokatas; taip pat teismo posėdyje nepageidavo dalyvauti ir pats. Netgi esant tokioms aplinkybėms, 2004 m. vasario 12 d. pareiškėjas buvo informuotas apie tai, kad nagrinėjant bylą gali dalyvauti gynėjas, tačiau pareiškėjas tik pakartojo, kad jis negeidauja, jog Aukščiausiajame teisme jam atstovautų koks nors advokatas.

98. Baudžiamosios bylos dėl nužudymo kontekste Vyriausybė pirmiausiai atkreipė dėmesį, kad pareiškėjo bylą išnagrinėjo dviejų instancijų teismai. Nagrinėjant baudžiamąją bylą pirmosios instancijos teisme pareiškėjas visuose posėdžiuose dalyvavo kartu su oficialiai paskirtu gynėju. Prieš pradėdamas bylą nagrinėti apeliacinės instancijos teisme gynėjo atsisakė ir posėdžiuose dalyvavo pats vienas. Abiejų instancijų teismuose pareiškėjas labai aktyviai naudojo savo procesinėmis teisėmis.

99. Kasacinės instancijos teismo proceso kontekste Vyriausybė teigė, kad 2004 m. sausio 5 d. pareiškėjas pats nedviprasmiškai atsisakė nagrinėjant bylą Aukščiausiajame teisme būti atstovaujamas gynėjo. Pareiškėjas pateikė du kasacinius skundus. Atsižvelgiant į tai, kad vienas iš jų buvo atspausdintas, Aukščiausiasis teismas padarė pagrįstą prielaidą, jog jį surašyti pareiškėjui padėjo advokatas. Be to, nei viename iš savo kasacinių skundų pareiškėjas nenurodė, jog pageidauja dalyvauti nagrinėjant bylą Aukščiausiajame teisme. Pareiškėjas tokį pageidavimą nurodė, tačiau tik 2004 m. sausio 5 d. Vyriausybės manymu, šis pageidavimas buvo pareikštas pernelyg vėlai ir buvo visiškai nepagrįstas. Atitinkamai Aukščiausiasis teismas priėmė nusprendė neužtikrinti pareiškėjo dalyvavimo teismo posėdyje.

100. Galiausiai Vyriausybė atkreipė dėmesį, kad Aukščiausiasis teismas pareiškėjo bylą nagrinėjo abiejų jo kasacinių skundų pagrindu. Atsižvelgiant į tai, kad prokuroras nebuvo pateikęs kasacinio skundo, jei jis nebūtų dalyvavęs nagrinėjant bylą Aukščiausiajame teisme, jis būtų neturėjęs jokios galimybės pasisakyti dėl pareiškėjo pateiktų paaiškinimų. Be to, ir kaip matyti iš to teismo posėdžio protokolo, savo poziciją prokuroras išsakė labai glaustai. Savo nutartyje Aukščiausiasis teismas išsamiai išnagrinėjo pareiškėjo argumentus, o glausta prokuroro argumentacija nebuvo paminėta.

101. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, Vyriausybė teigė, kad nagrinėjant abi baudžiamąsias bylas šalių lygybės principas nebuvo pažeistas ir kad skundas yra aiškiai nepagrįstas.

B. Priimtinumas

102. Teismas pastebi, kad pareiškėjo teiginiai yra susiję su tariamu šalių lygybės principo pažeidimu dviejose skirtingose baudžiamosiose bylose. Atitinkamai Teismas šio skundo priimtinumą taip pat nagrinės atskirai.

1. Skundas dėl tariamo šalių lygybės principo pažeidimo baudžiamosios bylos dėl plėšimo kontekste

103. Pareiškėjas skundėsi, kad nei jis, nei jo advokatas nedalyvavo 2004 m. kovo 9 d. Aukščiausiojo teismo posėdyje. Teismas atkreipia dėmesį į pareiškėjo raštiškus atsakymus Aukščiausiajam teismui (žr. 15 ir 17 punktus) dėl to, kad jis nepageidauja, jog teismo posėdyje jam atstovautų paskirtas advokatas. Be to, pareiškėjas nepareiškė pageidavimo, kad jį patį pristatytų į teismo posėdį ir jis galėtų dalyvauti asmeniškai.

104. Atsižvelgdamas į pirmiau išdėstytas aplinkybes, Teismas mano, kad pareiškėjas pats atsisakė savo teisės dalyvauti nagrinėjant jo bylą kasaciniame teisme. Todėl vadovaujantis Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalimi jo skundas turi būti atmestas kaip aiškiai nepagrįstas.

2. Skundas dėl tariamo šalių lygybės principo pažeidimo baudžiamosios bylos dėl nužudymo kontekste

105. Atsižvelgdamas į šalių teiginius, Teismas mano, kad pareiškėjo skundas kelia sudėtingus faktų ir teisės klausimus Konvencijos požiūriu, kurių išsprendimui būtina nagrinėti bylą iš esmės. Todėl ši pareiškimo dalis negali būti atmesta kaip aiškiai nepagrįsta Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies požiūriu. Joks kitas pagrindas paskelbti ją nepriimtina nėra nustatytas.

C. Bylos esmė

106. Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad nors Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje tai ir nėra aiškiai įtvirtinta, tačiau šio straipsnio tikslas ir paskirtis, vertinant juos kaip visumą, rodo, kad asmuo, „kaltinamas baudžiamuoju nusikaltimu“, turi teisę dalyvauti nagrinėjant jo bylą teisme (žr. *Sejdovic prieš Italiją* [GC], Nr. 56581/00, § 81, ECHR 2006-II). Teismas taip pat pakartoja, kad „šalių lygybės“ principas yra sudėtinė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą dalis (žr. *Neumeister prieš Austriją*, 1968 m. birželio 27 d. § 22, A serija, Nr. 8). Teismas pastebi, kad laikantis šalių lygybės principo abiems šalims turi būti suteikiama tinkama galimybė pristatyti savo bylą tokiomis sąlygomis, dėl kurių jo padėtis netaptų nepalankesnė negu jo oponento (žr. *Dombo Beheer B.V. prieš Nyderlandus*, 1993 m. spalio 27 d. § 33, A serija, Nr. 274). Šiame kontekste yra svarbus pats dalyvavimas teisme ir didesnis dėmesys tinkamam teisingumo

įgyvendinimui (žr. *Bulut prieš Austriją*, 1996 m. vasario 22 d., § 47, *Pranešimai apie sprendimus ir nutarimus*, 1996-II).

107. Dėl baudžiamosios bylos, kurioje pareiškėjas buvo kaltinamas nužudymu, nagrinėjimo aplinkybių, Teismas pastebi, kad 2004 m. Aukščiausiasis teismas pranešė pareiškėjui, jog jo kasacinis skundas bus nagrinėjamas 2004 m. sausio 20 d. Nors ir atsisakydamas advokato atstovavimo, pareiškėjas aiškiai raštu paprašė, kad būtų užtikrintas jo paties dalyvavimas teismo posėdyje. Atsižvelgiant į tai, kad nuo vienos iki kitos datos buvo penkiolikos dienų tarpas, Teismas negali sutikti su Vyriausybės argumentu, kad pareiškėjas šį savo pageidavimą pareiškė per vėlai.

108. Teismas atkreipia dėmesį į savo praktiką dėl to, kad pagal bendrą principą, grindžiamą teisės į teisingą teismą samprata, baudžiamojo nusikaltimo padarymu kaltinamam asmeniui turėtų būti suteikta teisė dalyvauti nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme. Tačiau paties kaltinamojo dalyvavimas nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme arba dėl nuosprendžio panaikinimo nėra toks svarbus kaip nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme. Vertinant šį klausimą, būtina atsižvelgti, *inter alia*, į bylos nagrinėjimo ypatybes ir į tai, kaip apeliaciniame teisme pristatomi ir ginami gynybos interesai, ypač atsižvelgiant į ginčijamus klausimus ir jų svarbą pareiškėjui (žr. *Kucera prieš Austriją*, Nr. 40072/98, § 25, 2002 m. spalio 3 d.). Netgi esant tokioms aplinkybėms, šiuo konkrečiu atveju būtina priminti, kad pareiškėjas buvo kaltinamas nužudymu ir nuteistas aštuonerių metų laisvės atėmimu. Atsižvelgdamas į pareiškėjo padėties sudėtingumą, Teismas mano, kad pagarba teisei į teisingą teismą, įtvirtintai Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, reikalavo sudaryti galimybę pareiškėjui dalyvauti Aukščiausiojo teismo posėdyje, ypač, kai pareiškėjas aiškiai buvo išreiškęs norą jame dalyvauti (žr. anksčiau minėtą *Sejdovic*, § 83 *in fine* ir § 86).

109. Be to, Teismas atkreipia dėmesį, o ir Vyriausybė savo pastabose dėl priimtumo ir bylos esmės tai pripažino, kad posėdyje dalyvavo prokuroras, atitinkamai galėdamas pateikti argumentus dėl pareiškėjo kasacinio skundo esmės. Nors ir neįmanoma įvertinti, kokią poveikį prokuroro pastabos galėjo turėti Aukščiausiojo teismo sprendimui, Teismas mano, kad teisingumo interesai reikalavo, jog pareiškėjui būtų suteikta galimybė dėl jų pasisakyti, o ji nebuvo suteikta. Dar svarbiau yra tai, kad buvo rizikuojama pareiškėjo pasitikėjimu teisingumo įgyvendinimu, kuris, *inter alia*, buvo pagrįstas žinojimu, kad jam turėtų būti suteikta galimybė pasisakyti dėl kiekvieno teiginio, susijusio su jo byla (žr. *mutatis mutandis*, *Nideröst-Huber prieš Šveicariją*, 1997 m. vasario 18 d., § 29, *Pranešimai apie sprendimus ir nutarimus*, 1997-I).

110. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Teismas daro išvadą, kad buvo pažeista pareiškėjo teisė į šalių lygybę ir rungtynišką procesą.

Atitinkamai buvo pažeista teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, įtvirtinta Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje.

IV. TARIAMAS KOVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 IR 3 DALIŲ PAŽEIDIMAS DĖL TEISINĖS PAGALBOS KOKYBĖS

111. Toliau pareiškėjas skundėsi dėl jo teisinio atstovavimo abiejose baudžiamosiose bylose kokybės. Jis rėmėsi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi ir 3 dalies c punktu, kuriuose nustatyta:

„1. Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens... jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą... teisingai išnagrinėtų ... teismas.“

3. Kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi mažiausiai šias teises:

...

c) gintis pats arba padedamas savo paties pasirinkto gynėjo ...“

11. Kadangi pareiškėjo skundai yra susiję su dviem atskiromis baudžiamosiomis bylomis, Teismas juos nagrinės atskirai.

A. Baudžiamoji byla dėl plėšimo

1. Šalių teiginiai

113. Pareiškėjas skundėsi, kad teisinė pagalba, kuri jam buvo suteikta nagrinėjant bylą dėl plėšimo, buvo neveiksminga. Konkrečiai jis pažymėjo, kad jam nebuvo suteikta teisinė pagalba kasaciniam skundai parengti ir skundėsi dėl tariamo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies kartu su 6 straipsnio 3 dalies c punktu pažeidimo.

114. Vyriausybė teigė, kad per visą procesą nagrinėjant bylą pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose pareiškėjui veiksmingai atstovavo oficialiai paskirti gynėjai. Vyriausybė sutiko, kad 2003 m. sausio 14 d. Telšių rajono apylinkės teismo nuosprendis buvo panaikintas dėl procesinių pažeidimų, *inter alia*, dėl pareiškėjo teisės į gynybą suvaržymo. Tačiau šie trūkumai buvo ištaisyti nagrinėjant bylą iš naujo ir, dar daugiau – nauju nuosprendžiu pareiškėjui buvo paskirta mažesnė bausmė.

115. Dėl bylos nagrinėjimo Aukščiausiajame teisme Vyriausybė pastebėjo, kad valstybės institucijos negali būti laikomos atsakingomis už visus pagal teisinės pagalbos sistemą paskirtų advokatų veiklos trūkumus. Ji atkreipė dėmesį, kad kasacinį skundą pareiškėjas pateikė pats. Be to, 2003 m. gruodžio 1 d. pareiškėjas pranešė Telšių rajono apylinkės teismui, kad teisinė pagalba jam nebuvo suteikta. Tačiau šis skundas buvo pateiktas per vėlavimą, kadangi pareiškėjas puikiai žinojo, kad trijų mėnesių terminas kasaciniam skundai jau yra suėjęs. Šiame kontekste Vyriausybė taip pat pažymėjo, kad priešingai nei byloje *R.D. prieš Lenkiją* (Nr. 29692/96 ir Nr. 34612/97, § 50, 2001 m. gruodžio 18 d.), kur pareiškėjas aukščiausiąjį teismą galėjo pasiekti tik per advokatą, šioje byloje Lietuvos įstatymai leido pareiškėjui pačiam pateikti kasacinį skundą. Nustatęs, kad pareiškėjo skundas atitiko procesinius reikalavimus, Aukščiausiasis teismas priėmė jį nagrinėti. Atitinkamai negalima daryti išvados, kad buvo akivaizdūs atstovavimo trūkumai. Nemanytina ir kad galima buvo tikėtis Aukščiausiojo teismo įsikišimo, nes 2003 m. lapkričio 20 d., paskutinę vidaus teisės nustatyto termino dieną, pareiškėjas pats pateikė kasacinį skundą. Galiausiai Vyriausybė atkreipė dėmesį, kad 2004 m. vasario 12 d. pareiškėjas atsisakė, kad jam būtų paskirtas advokatas atstovauti Aukščiausiajame teisme.

116. Apibendrinant ir atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas savo veiksmais sąmoningai sudarė tokią situaciją, kad valstybės institucijos nieko nežinojo apie pareiškėjui oficialiai paskirto advokato neveikimą, pareiškėjo skundas dėl netinkamos teisinės pagalbos baudžiamosios bylos dėl plėšimo kontekste yra nepagrįstas.

2. Teismo vertinimas

a) Priimtinumas

117. Atsižvelgdamas į šalių teiginius, Teismas mano, kad pareiškėjo skundas kelia sudėtingus faktų ir teisės taikymo klausimus pagal Konvenciją, kurių išsprendimui reikalingas bylos iš esmės nagrinėjimas. Todėl ši pareiškimo dalis negali būti atmesta kaip aiškiai nepagrįsta Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies požiūriu. Joks kitas pagrindas paskelbti ją nepriimtina nėra nustatytas.

b) Bylos esmė

118. Teismas pakartoja, kad į Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies reikalavimai vertintini kaip ypatingi teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, kurią garantuoja 6 straipsnio 1 dalis, aspektai, todėl pareiškėjo skundai pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 ir 3 dalį nagrinėtini kartu (žr. *Sakhnovskiy prieš Rusiją* [GC], Nr. 21272/03, § 94, 2010 m. lapkričio 2 d.).

119. Teismas pakartoja, kad nors Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punktas suteikia kiekvienam kaltinamam baudžiamojo nusikaltimo padarymu teisę „gintis pačiam arba padedamam savo paties pasirinkto gynėjo...“, jame nėra įtvirtintas konkretaus šios teisės įgyvendinimo būdo. Todėl Susitariančiosioms Šalims paliekama laisvė pasirinkti priemones, kuriomis ji bus užtikrinta jų teismų sistemose, o Teismo užduotis – tik įsitikinti, ar jų pasirinktas būdas atitinka reikalavimus dėl teisingo bylos nagrinėjimo (žr. *Quaranta prieš Šveicariją*, 1991 m. gegužės 4 d., § 30, A serija, Nr. 205). Šiuo požiūriu reikėtų nepamiršti, kad Konvencija siekiama „garantuoti ne teorines ar iliuzines, bet praktines ir veiksmingas teises“ ir kad gynėjo paskyrimas savaime neužtikrina teisinės pagalbos, kurią jis teikia kaltinamajam, veiksmingumo (žr. *Artico prieš Italiją*, 1980 m. gegužės 13 d., § 33, A serija, Nr. 37, ir *Imbrioscia prieš Šveicariją*, 1993 m. lapkričio 24 d., § 38, A serija, Nr. 275).

120. Šiuo požiūriu Teismas taip pat pastebi, kad valstybės institucijos negali būti laikomos atsakingomis už visus pagal teisinės pagalbos sistemą paskirtų advokatų veiklos trūkumus. Teisininko profesijos nepriklausomumas nuo valstybės suponuoja, kad gynybos strategija iš esmės yra kaltinamojo ir jo gynėjo reikalas, nepriklausomai nuo to, ar gynėjas būtų paskirtas pagal nemokamos teisinės pagalbos sistemą, ar samdomas privačiai. Pagal Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punktą reikalaujama, kad atitinkamos nacionalinės valdžios institucijos įsikištų tik tada, jei pagal teisinės pagalbos sistemą paskirto gynėjo atstovavimas yra akivaizdžiai neveiksmingas arba į tai koku nors kitu būdu buvo atkreiptas jų dėmesys (žr. *Kamasinski prieš Austriją*, 1989 m. gruodžio 19 d., § 65, A serija Nr. 168).

121. Šios bylos aplinkybėmis Teismas atkreipia dėmesį, ir tai nebuvo ginčijama Vyriausybės, kad bylos nagrinėjimas Telšių rajono apylinkės teisme neatitiko Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punkto reikalavimų (žr. 8 ir 9 punktus pirmiau). Tačiau Vyriausybė tvirtino, kad valstybės institucijos padarė viską, ką galėjo, jog užtikrintų, kad pakartotinai nagrinėjant bylą pareiškėjas gautų tinkamą teisinę pagalbą. Todėl Teismas pagrindinį dėmesį skirs paskesnei bylos nagrinėjimo eigai.

122. Teismas pastebi, kad pirmąjį apkaltinamąjį nuosprendį Šiaulių apygardos teismas panaikino 2003 m. kovo 6 d. būtent dėl to, kad buvo pažeista pareiškėjo teisė į teisinę pagalbą. Tai rodo, kad vidaus teismams byla atrodė pakankamai sudėtinga, jog reikėtų profesionalaus advokato pagalbos. Esant tokiai situacijai ir kartu atsižvelgiant į paties Teismo vertinimą dėl klausimų, iškeltų abiejuose apeliaciniuose teismuose, sudėtingumo (paminint kelis iš jų, pvz., tai, kad pareiškėjas negalėjo užduoti klausimų dviems prieš jį liudijusiems liudytojams, jo tvirtinimas, kad ikiteisminio tyrimo metu buvo apklausiamas nedalyvaujant advokatui), Teismas daro išvadą, kad advokato pagalba apeliaciniame ir kasaciniame procese pareiškėjui buvo būtina.

123. Dėl teisinės pagalbos, kurią pareiškėjas gavo apeliaciniam skundui parengti, veiksmingumo Teismas atkreipia dėmesį į 2003 m. rugpjūčio 21 d. teismo posėdžio protokolą. Dokumente nenurodyta, kad pareiškėjas būtų prieštaravęs dėl advokatės S. K. paslaugų arba kad jis būtų abejojęs jos veikla. Taip pat nematyti, kad tarp advokatės ir pareiškėjo būtų kilęs akivaizdus nesutarimas dėl jo gynybos esmės ar strategijos. Kadangi neišku, kiek laiko advokatė S. K. skyrė pareiškėjo bylai, galima daryti išvadą, kad ji buvo *a priori* pasirengusi suteikti pagalbą pareiškėjui, ir tai, be abejonės, yra svarbi aplinkybė. Esant tokioms aplinkybėms, Teismas negali daryti išvados, kad priemonės, kurių buvo imtasi dėl bylos nagrinėjimo apeliaciniame teisme, buvo nepakankamos ir neužtikrino pareiškėjui veiksmingos teisinės pagalbos.

124. Priešingai, Teismas negali pritarti Vyriausybės nuomonei, kad pareiškėjas neinformavo vidaus teismų apie tai, kad jam nebuvo suteikta teisinė pagalba kasacinėje proceso stadijoje. Teismo manymu, 2003 m. rugsėjo 12 d. Telšių rajono apylinkės teismo pirmininko raštas suteikė pareiškėjui pagrįstų vilčių, kad jam bus paskirtas advokatas atstovauti Aukščiausiajame teisme (žr. 12 punktą pirmiau). Be to, Telšių rajono apylinkės teismo pirmininkas aiškinosi, kaip buvo teikiama nemokama teisinė pagalba, atsižvelgiant į tai, kad jis kreipėsi į buvusią pareiškėjo advokatę S. K. ir Šiaulių advokatūrą (žr. 13 ir 14 punktus pirmiau). Tačiau pasirodo, kad tos pastangos nebuvo veiksmingos, nes galiausiai advokatas nebuvo paskirtas. Nors pareiškėjas 2003 m. gruodžio 1 d. apie tai pranešė, apylinkės teismas tolesnių veiksmų nesiėmė. Ta aplinkybė, kad pareiškėjas minėtą dokumentą nusiuntė jau suėjus kasacinio skundo padavimo terminui, Teismui nėra reikšminga. Pagrįstai galima manyti, kad iki 2003 m. lapkričio 20 d., kai pareiškėjas pats pateikė kasacinį skundą, o tai buvo paskutinė diena, kada buvo galima atlikti tokį procesinį veiksmą, pareiškėjas laukė, kol pasirodant advokato, padėsiančio jam parengti skundą.

125. Vertindamas toliau, Teismas atkreipia dėmesį, kad kasaciniame skunde, kurį pareiškėjas, nebūdamas teisės specialistas, parengė pats, jis aiškiai informavo Aukščiausiąjį teismą, kad jam nebuvo suteikta teisinė pagalba kasaciniam skundai parengti (žr. 15 punktą pirmiau). Teismas supranta pareiškėjo nusivylimą, kai jam teko rengti kasacinį skundą ir gynimosi strategiją negaunant jokios teisinės pagalbos. Tai, kad pareiškėjas atsisakė advokato dalyvavimo Aukščiausiojo teismo posėdyje, neturi reikšmės. Natūralu, kad pareiškėjas advokato, kuris jam nepadėjo rengti kasacinio skundo, dalyvavimą Aukščiausiojo teismo posėdyje suprato kaip formalumą. Atsižvelgiant į tai, kad Konvencija siekiama garantuoti ne teorines ar iliuzines, bet praktines ir veiksmingas teises (žr. minėtą *Sakhnovskiy* bylą, § 95), bylos aplinkybės reikalavo, kad pareiškėjui būtų suteikta tinkama ir reali teisinė pagalba.

126. Atsižvelgdamas į visas minėtas aplinkybes, Teismas konstatuoja, kad pareiškėjas informavo kompetentingas institucijas apie neveiksmingą teisinį atstovavimą, tačiau jų taikytos priemonės buvo nepakankamos ir neužtikrino pareiškėjui veiksmingos pagalbos kasaciniame procese. Teismas daro išvadą, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis kartu su jos 6 straipsnio 3 dalies c punktu.

B. Baudžiamoji byla dėl nužudymo

1. Šalių teiginiai

127. Vyriausybė teigė, kad skundas buvo nepagrįstas, atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas pats atsisakė teisinio atstovavimo. Prieš pradėdant nagrinėti bylą apeliacinės instancijos teisme, pareiškėjas pareiškė norą gintis pats ir atsisakė, kad jam atstovautų oficialiai paskirti advokatai. Nepaisant to, 2003 m. liepos 9 d. apeliacinio teismo posėdyje dalyvavo oficialiai paskirtas gynėjas, nes pagal vidaus teisę nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme gynėjo dalyvavimas buvo privalomas.

128. Dėl proceso Aukščiausiajame teisme, Vyriausybė pastebėjo, kad pareiškėjas neturėjo teisės automatiškai gauti teisinę pagalbą kasaciniam skundai parengti. Vis dėlto tuo metu pareiškėjas gerai žinojo formalius teisinės pagalbos gavimo reikalavimus, nes turėjo 2003 m. liepos 3 d. Vilniaus antrojo apylinkės teismo atsiųstą standartinę prašymo dėl teisinės pagalbos suteikimo formą. Nepaisant to, pareiškėjas niekada nepateikė prašymo suteikti teisinės pagalbos kasaciniam skundai parengti. Be to, 2004 m. sausio 5 d. pareiškėjas taip pat atsisakė teisinės pagalbos nagrinėjant šią bylą būsimame Aukščiausiojo teismo posėdyje.

129. Vyriausybės teiginius pareiškėjas ginčijo.

2. Teismo vertinimas

130. Teismas atkreipia dėmesį, kad, kaip matyti iš šalių pateiktų dokumentų, Lietuvos valstybės institucijos kreipėsi į advokatus prašydamos atstovauti pareiškėjui ikiteisminio tyrimo metu, nagrinėjant jo bylą pirmosios instancijos teisme ir nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme (žr. 21 punktą pirmiau). Dėl pareiškėjo tvirtinimo, kad jis negalėjo pasitikėti advokatais, paskirtais pagal nemokamos teisinės pagalbos sistemą, Teismas pakartoja, kad advokato ir jo kliento santykiai iš tikrųjų turėtų būti grindžiami abipusiu pasitikėjimu ir supratimu (žr. minėtą *Sakhnovskiy* bylą, §102). Dėl šios bylos Teismas atkreipia dėmesį, kad apeliaciniame teisme pareiškėjui pasikalbėti su naujai paskirtu advokatu ir išaiškinti savo poziciją buvo suteikta tik dešimties minučių pertrauka prieš pat prasidedant teismo posėdžiui (žr. 22 punktą). Atsižvelgiant į bylos sudėtingumą ir į pareiškėjui pateiktą kaltinimų sunkumą, Teismas mano, kad skirto laiko tikrai nepakako tam, kad pareiškėjas galėtų aptarti bylą ir įsitikinti, jog J. S. žinios apie bylą atitinka pareiškėjo poziciją. Netgi esant tokioms aplinkybėms, būtina pastebėti, kad pareiškėjas buvo nepatenkintas dviem ankstesniais advokatais I. S. ir Z., ir visai abejingai atsiliepė tik apie advokatą R.Š. Šiame kontekste Teismas atkreipia ypatingą dėmesį į tai, kad pareiškėjo kritika dėl tariamai nekokybiškos teisinės pagalbos daugiausiai buvo pagrįsta jo paties teorija, jog advokatai, kuriems pareiškėjas nemoka atlyginimo, nebus tokie atidūs ir ne taip atkakliai jį gins kaip tie, kurie gautų didesnę atlyginimą. Kitaip tariant, nėra taip, kad teisinę pagalbą teikiantys gynėjai būtų akivaizdžiai nesuteikę pareiškėjui veiksmingos teisinės pagalbos, kad būtų reikėję įsikišimo pagal Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punktą (žr. minėtą *Kamasinski* bylą, § 65, A serija, Nr. 168; minėtą *Sejdovic*, bylą, § 95).

131. Dėl proceso Aukščiausiajame teisme, Teismas atkreipia dėmesį, kad pats pareiškėjas atsisakė, jog toje proceso stadijoje jam atstovautų advokatas (žr. 25 punktą pirmiau). Aukščiausiajame teisme pareiškėjas neužsiminė ir apie tai, kad advokatas neparengė kasacinio skundo jo vardu. Esant tokioms aplinkybėms, Teismas negali konstatuoti, kad valstybės institucijos neužtikrino pareiškėjui galimybės gauti veiksmingą teisinę pagalbą.

Apibendrinant, Teismo turima medžiaga neleidžia daryti išvados, kad dėl veiksmingos teisinės pagalbos iš gynėjo nebuvimo pareiškėjas nebūtų pasinaudojęs praktine ir veiksminga gynyba.

132. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Teismas mano, kad pareiškėjo skundas šiuo požiūriu dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies ir 3 dalies c punkto pažeidimo pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalį yra aiškiai nepagrįstas ir todėl vadovaujantis Konvencijos 35 straipsnio 4 dalimi yra nepriimtinas.

V. KITI TARIAMI KONVENCIJOS PAŽEIDIMAI

133. Pareiškėjas pagal Konvencijos 5 straipsnį skundėsi dėl neteisėto kardomojo kalinimo. Tačiau Teismas atkreipia dėmesį, kad pareiškėjo kardomasis kalinimas dviejų baudžiamųjų bylų kontekste visiškai pasibaigė 2003 m. birželio 11 d. (žr. 10 punktą pirmiau). Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas šį skundą Teismui pateikė tik 2004 m. balandžio 19 d., vadovaujantis Konvencijos 35 straipsnio 1 ir 4 dalimis, jis turi būti atmestas kaip pateiktas nesilaikant nustatyto termino.

134. Remdamasis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi baudžiamosios bylos dėl plėšimo kontekste pareiškėjas taip pat skundėsi dėl tariamo jo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo. Jis teigė, kad 2001 m. balandžio 26 d. buvo apklausiamas, nors ir buvo prastos sveikatos, be to, apklausoje nedalyvavo advokatas. Taip pat jis tvirtino, kad negalėjo veiksmingai dalyvauti 2003 m.

birželio 11 d. teismo posėdyje, nes buvo pavargęs po konvojavimo iš įkalinimo įstaigos. Be to, jis skundėsi, kad neturėjo galimybės užduoti klausimų dviems liudytojams – J. P. ir A. M., ir kad teismai atsisakė kviesti papildomus liudytojus ir ekspertus bei ištirti tam tikrus įrodymus.

135. Atsižvelgdamas į bylos faktus ir į tai, kad buvo nustatytas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies ir 3 straipsnio c punkto pažeidimas (žr. 126 punktą pirmiau), Teismas mano, kad pagrindinį teisinį klausimą, iškeltą pagal Konvencijos 6 straipsnį, išnagrinėjo. Todėl daro išvadą, kad atskirai nuspręsti dėl likusių pareiškėjo skundų pagal šį Konvencijos straipsnį nebereikia (*Özcan Çolak prieš Turkiją*, Nr. 30235/03, § 51-53, 2009 m. spalio 6 d.).

VI. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

136. Konvencijos 41 straipsnyje numatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir, jeigu Aukščiausios Susitariančios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, prireikus, Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

137. Pareiškėjas reikalavo 1 000 000 LTL (apie 289 600 eurų) turčinės ir 10 000 000 LTL neturčinės žalos atlyginimo.

138. Vyriausybė manė, kad minėti reikalavimai yra nepagrįsti ir pernelyg dideli.

139. Teismas neįžvelgia jokio priežastinio ryšio tarp nustatytų pažeidimų ir tariamos turčinės žalos, todėl šį reikalavimą atmeta. Vadovaudamasis teisingumo pagrindais, jis priteisia pareiškėjui 4800 EUR neturčinės žalos.

B. Kaštai ir išlaidos

140. Pareiškėjas nepateikė jokių reikalavimų dėl teisinių kaštų ir išlaidų atlyginimo, todėl Teismas pagal šį punktą nieko nepriteisia.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

141. Teismas mano, kad palūkanos nevykdant įsipareigojimų turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Skelbia* skundus dėl šalių lygybės principo pažeidimo nužudymo baudžiamosios bylos kontekste ir teisinės pagalbos tinkamumo plėšimo baudžiamosios bylos kontekste priimtinais, o likusią pareiškimo dalį – nepriimtina.

2. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis dėl to, kad pareiškėjui nebuvo užtikrinta galimybė dalyvauti Aukščiausiojo teismo posėdyje nagrinėjant jo baudžiamąją bylą dėl nužudymo.

3. *Nustato*, kad pažeistos Konvencijos 6 straipsnio 1 ir 3 dalys dėl to, kad pareiškėjui nebuvo suteikta teisinė pagalba jo kasaciniam skundui parengti baudžiamosios bylos dėl plėšimo kontekste.

4. *Nustato*,

a) kad per tris mėnesius nuo tos dienos, kai sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjui 4800 EUR (keturi tūkstančiai aštuoni šimtai eurų) neturtinei žalai atlyginti ir bet kokius mokesčius, kurie gali būti taikomi šiai sumai, kuri turi būti konvertuojama į Lietuvos litus pagal sprendimo įvykdymo dienos kursą;

b) kad už visą uždelstą laiką, pasibaigus anksčiau minėtam trijų mėnesių terminui, iki sprendimo įvykdymo dienos nuo anksčiau minėtos sumos turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant 3 procentus;

5. *Atmeta* likusius pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2011 m. liepos 19 d. vadovaujantis Teismo Reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Kanclerio pavaduotoja
Françoise Elens-Passos

Pirmininkė
Françoise Tulkens